

24. Коротаев А. В. Прогнозирование социополитических рисков: ловушка на выходе из мальтузианской ловушки / А.В. Коротаев, Ю.В. Зинькина // Информационный бюллетень Ассоциации "История и компьютер" : Материалы XII конференции АИК. – 2010. – № 36 (Октябрь). – С. 101 – 102.
25. U.S. Census Bureau, Population Division [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.census.gov/ipc/www>.
26. Гринин Л. Е., Малков С. Ю., Гусев В. А., Коротаев А. В. Некоторые возможные направления развития теории социально-демографических циклов и математические модели выхода из мальтузианской ловушки // История и Математика: процессы и модели / Ред. С. Ю. Малков, Л. Е. Гринин, А. В. Коротаев. М.: Либроком/URSS, 2009. С. 134 – 210.
27. Коротаев А. В. Египетская революция 2011 г.: структурно-демографический анализ / А. В. Коротаев, Ю. В. Зинькина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politstudies.ru/extratext/text/issue2011A.htm>.

Кормич А. І., НУ "ОЮА"

СУЧАСНІ ДЕРЖАВОТВОРЧІ ТЕОРІЇ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМКИ

В статті аналізуються сучасні українські теорії державного будівництва. Розглянуто формування концептуальних підходів в трудах представників різних галузей юридичної науки.

The article provides the analyses of the modern Ukrainian theories of state building. The formations of the conceptual approaches in the works of the representatives of different branches of legal science are also reviewed.

Одне з центральних місць в юридичній науці займають дослідження, спрямовані на створення концепцій держави і права, які б могли пояснити генезис цих феноменів, їх сутність; визначити шляхи та способи їх подальшого розвитку для найбільш ефективного виконання своїх функцій та задоволення відповідних потреб окремих індивідів, соціальних груп, націй, народів і всього людства.

Динаміка формування таких теорій віддзеркалює процес пізнання людиною навколишнього світу, зміни цивілізаційних епох, трансформації в економічній та соціальній структурі суспільств, регіональні особливості суспільного розвитку.

Аналіз здобутків і прорахунків теоретичних концепцій та практики державотворення і правотворення дає можливість оцінити позитивні якості сучасних держави і права, зрозуміти корені та тенденції тих або інших явищ у сучасному державному і правовому житті, простежити взаємовплив та взаємозв'язки відповідних ідей та поглядів у часі і просторі.

Пошук оптимальних форм організації державно-правового буття не зупиняється. Він продовжується на сучасному етапі розвитку юридичної науки. Актуальність цих проблем, які мають як суто теоретичний, так і прикладний вимір, надзвичайно велика. Окремі питання щодо цього в загальному вигляді підіймалися в роботах з теорії держави та історії вчень про державу [1 – 6]. Однак багатоплановість теми потребує її подальшого аналізу.

Тому в даній статті і ставиться завдання окреслити загальні тенденції та визначити основні напрямки теоретичного обґрунтування та практичної реалізації сучасних державотворчих концепцій, що характеризують розвиток України на новітньому етапі її незалежного існування.

Таким чином, через дослідження вчень про державу і право ми вчимося враховувати та поважати досвід попередників і намагатися залишити нащадкам удосконалені інститути державної влади, ефективну правову систему, що будуть в найбільш оптимальний спосіб виконувати покладені на них функції та відповідати потребам людини і суспільства.

Дослідження сучасних підходів до державотворення дає нам змогу пов'язати історичну традицію із сучасністю; зробити прогноз та змодельовати перспективу реалізації політико-правових концепцій; установити зв'язок між історичними політико-правовими концепціями та сучасним розвитком юридичної науки і практики.

Зміст сучасного етапу формування державотворчих та правотворчих концепцій України відповідав потребам трансформації української держави до правової, соціальної, демократичної, а українського суспільства – до громадянського. Нові концепції та теорії перевірялися часом у процесі реалізації судової, правової, політичної реформ, у ході виборів 1994, 1998, 2002, 2006 рр. та позачергових 2007 р. до Верховної Ради України, виборів Президента України 2004 та 2010 рр.

Реалізацією новітніх правових підходів стало прийняття Конституції України 1996 р., а також перебіг конституційного процесу, пов'язаний із змінами до Конституції, внесеними у 2004 р.,

розробкою протягом 2007 р. проектів нової редакції Основного Закону різними політичними силами, представленими в українському соціумі та змінами до Конституції, внесеними протягом 2010 – 2011 рр.

Основними напрямками формування правових поглядів щодо розвитку держави і права в незалежній Україні слід вважати становлення загальної теорії держави і права, що базується на принципово нових методологічних підходах і принципах епохи постмодернізму. На таких засадах вибудовується розуміння системи права, сформульоване в працях П. М. Рабіновича, О. Л. Копиленка, Ю. М. Оборотова, О. Ф. Скакун, М. В. Цвіка та багатьох інших правників, що представляють різні школи права, – Київську, Харківську, Одеську, Львівську та ін. Домінуючим концептуальним ядром у цих підходах стали проблеми прав людини як пріоритету будь-якої моделі розвитку і держави, і права. Права людини розглядаються як основа правової системи в цілому, а забезпечення їх дотримання як головне завдання держави. В цьому аспекті болючою проблемою є створення ефективних механізмів забезпечення та реалізації прав людини, пошук шляхів переходу від декларацій до їх практичного втілення. Розв'язання цієї проблеми вбачається одним з основних завдань української правової науки і практики.

Тісно пов'язаний з даним напрямком новітньої української правової думки процес формування теорій, що стосуються проблем сучасного конституціоналізму та конституційного процесу. Підвалини, закладені провідними фахівцями, такими як М. І. Козюбра, М. П. Орзіх, О. В. Скрипнюк, В. Ф. Погорілко, Ю. С. Шемшученко та багатьма іншими, акцентували увагу на двох складових – правова держава та громадянське суспільство. В центр виведено механізм взаємодії та взаємозв'язків інститутів держави та інститутів громадянського суспільства. Особливий наголос робиться на змістові демократичної, правової, соціальної держави як пріоритетного напрямку державотворення на сучасному етапі. Аналізуються також новітні правові та політичні технології, що забезпечують незворотність суспільного прогресу та підвищують ефективність трансформаційних процесів сучасної української держави.

Окремо слід відзначити широку дискусію, що розгорнулася в політичній і правовій площині щодо пошуку оптимальної форми правління в Українській державі. Цю дискусію було розпочато в середині 90-х років ХХ ст. під час розробки та прийняття

нової Конституції України, і в той час більшість схилилася саме до президентської республіки. Але за останні десять років конституційна теорія та практика поступово еволюціонували до парламентсько-президентської республіки, що було реалізовано під час конституційної реформи 2004 р. Разом з тим події у державному, правовому та політичному житті України засвідчили недосконалість такої моделі, в яку було закладено багато суперечностей та неузгодженостей між повноваженнями окремих гілок влади. Таким чином, перед українською наукою конституційного права постало завдання пошуку та обґрунтування шляхів подальшого вдосконалення конституційної моделі розподілу влади. При цьому можна було виділити два основні підходи. За одного з них обстоювалася необхідність продовження взятого у 2004 р. курсу, логічним завершенням якого став би перехід до парламентської республіки. В рамках же іншого підходу, з огляду на певний негативний досвід існування парламентсько-президентської моделі, і передусім її нестабільність, вважалося за доцільне повернення до президентської республіки.

Зміни до Конституції, внесені Верховною Радою у 2010 – 2011 роках, переорієнтовано на запровадження президентсько-парламентської моделі, яка певним чином за збільшеним обсягом повноважень Президента в перспективі може перетворитись і в суто президентську модель.

Обґрунтуванням є більша оперативність прийняття рішень, ефективність їх реалізації та контролю за виконанням.

Більшої конкретики набувають правові теорії, які стосуються безпосередньо окремих галузей та напрямків реформування української держави та її правової системи на сучасному етапі. Зокрема, найбільш яскравими прикладами є запроваджені в Україні Адміністративна реформа та Судова реформа, в рамках яких відбулися значні зміни в організації систем виконавчої та судової влади. Одною з ключових проблем у цьому аспекті є необхідність пошуку шляхів подолання такого негативного явища, як корупція та створення механізмів, які б забезпечили пріоритет прав людини та інтересів суспільства в діяльності органів публічної влади.

Розробка антикорупційного законодавства – це одне з найскладніших завдань, що стоять перед Верховною Радою. Сформульовані в попередній період три антикорупційні за спрямованістю закони, що мали нарешті вступити в силу, були скасовані рішенням народних депутатів, як недосконалі. Новий проект закону,

запропонований Президентом, ще у стадії обговорення і критичного аналізу. Хоч його якнайшвидше прийняття є нагальною потребою, враховуючи високий рівень корупції в різних сферах суспільного життя, передусім у сфері публічної влади.

Ціла низка проблем щодо реформування окремих галузей національного законодавства знаходить відображення в роботах фахівців із адміністративного, кримінального, цивільного права. Це, зокрема, праці С. В. Ківалова з питань судової реформи, змін судоустрою, орієнтації судової системи на ефективний захист прав людини та подолання корупції. Це роботи з проблем адміністративної реформи, вдосконалення управлінської діяльності В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурка, І. П. Голосніченка, Є. В. Додіна та інших фахівців. Необхідність змін цивільного, кримінального законодавства у відповідності із суспільними реформами обґрунтовані у працях таких фахівців-правознавців, як І. А. Безклубий, В. М. Коссак, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, Є. О. Харитонов та багато інших провідних спеціалістів в цих галузях права.

Можна також відзначити напрямки розвитку української правової науки, пов'язані з інтеграцією України до глобальних світових та європейських процесів. Це включає формування та розвиток поглядів на місце нашої держави в умовах глобалізації та інформатизації, реалізації програмних документів щодо розбудови інформаційного суспільства, участі України в багатосторонній торговельній системі, створеній в рамках Світової організації торгівлі; вирішення завдань щодо інтеграції України до Європейського Союзу та адаптації національного законодавства до вимог останнього та ін. Ця проблематика широко представлена у працях фахівців з міжнародного права, інформаційного права тощо. Проблеми і перспективи інтеграційних і глобалізаційних процесів і необхідності адаптації національного законодавства до міжнародно-правових норм та стандартів аналізуються в роботах І. В. Арістової, О. К. Вишнякова, І. А. Грицька, Б. А. Кормича, В. К. Мамутова, В. Ф. Опришко, В. А. Селіванова та багатьох інших науковців.

Вищезазначені наукові розробки та розвідки значною мірою впливають на правотворчий та правозастосовчий процеси в Україні, вдосконалюючи та змінюючи принципові підходи до бачення сутності і ролі держави в умовах сьогодення, а також впливаючи на оцінку місця і значення права, формування його пріоритету в сучасному суспільному житті.

Фундаментальні праці багатьох українських правників, фахівців з різних галузей права, допомагають осмисленню проблем сучасної демократії, гарантій природних та позитивних прав людини, динаміки ціннісних орієнтацій суспільства, формування сучасної правової та політичної свідомості і культури та інших важливих теоретико-методологічних та прикладних проблем перспектив розвитку держави і права на нинішньому цивілізаційному етапі.

Нові концептуальні розробки утверджуються на ґрунті відродження національних традицій, поєднаних із запозиченням зарубіжного досвіду. Але головним при цьому має бути відсутність як зайвої ідеалізації, так і недооцінки політико-правових реалій, їх впливів і наслідків для правотворчого та державотворчого процесу в Україні.

Подібні підходи цілком вписуються в світові тенденції розвитку вчень про державу і право, відповідаючи на виклики глобального Світу і водночас зберігаючи самоідентичність в умовах діалогу цивілізацій і культур.

Динамізм же сучасної правової думки України цілком обумовлений практикою реформ, що охоплюють різні сфери життєдіяльності суспільства і визначають потреби концептуального їх забезпечення. Правові теорії в такий спосіб набувають прикладного характеру, що значно підвищує їх соціальну цінність.

Література:

1. Андрусяк Т. Г. Історія політичних і правових вчень / Т. Г. Андрусяк. – Львів: ЛНУ, 2001. – 280 с.
2. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право / А. І. Кормич. – Одеса: Юридична література, 2003. – 336 с.
3. Оборотов Ю. Н. Современное государство: основы теории / Ю. Н. Оборотов. – Одесса, Астропринт, 1998. – 132 с.
4. Рабинович П. М. Основы общей теории права и государства / П. М. Рабинович. – Х.: Консум, 2005. – 318 с.
5. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики / О. В. Скрипнюк. – К., 2002. – 399 с.
6. Шульженко Ф. П. Історія вчень про державу і право / Ф. П. Шульженко, М. Ю. Наум. – К.: Юрінком-Інтер, 1997. – 191 с.